

УДК: 37.018.32:316.614.5-053.6

В.Е.Левицький
levik7419@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНУ ПІДГОТОВКУ ІЗ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Відомості про автора: Левицький Вадим Едуардович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальних методик факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка (Україна). У колі наукових інтересів: питання спеціальних методик української мови і ручної праці.

E-mail: levik7419@ukr.net

Contact: Levitsky Vadim Eduardovich – candidate of pedagogical sciences, associate professor department of speech therapy and special techniques of the faculty of correctional and social pedagogy and psychology of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, 32300, Kamianets-Podilskyi, Ukraine. Scientific interests: of the special methods of the Ukrainian language and manual labor. E-mail: levik7419@ukr.net

Левицький В.Е. До питання про психолого-педагогічну підготовку із соціалізації вихованців закладів інтернатного типу підліткового віку. Стаття містить результати теоретико-експериментального вивчення питання реалізації психолого-педагогічної підготовки із соціалізації дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування підліткового віку, що перебувають у закладах інтернатного типу. У статті висвітлюються результати аналізу підготовки до соціалізації дітей в установах інтернатного типу (аналіз педагогічної практики); описуються труднощі та недоліки роботи із вказаного напрямку на основі чого проводиться обґрунтування та опис головних напрямів роботи із соціально-педагогічної адаптації.

Інтерес являють собою дані, отримані за допомогою тесту фрустраційних реакцій. Також у статті вказані виявлені в ході дослідження чинники, що ускладнюють ефективність соціально-педагогічної діяльності у закладах: фрагментарність, епізодичність взаємодії фахівців, делегування повноважень і відповідальності за особистий розвиток дитини виключно соціальному педагогу або психологу, різне бачення дотичними спеціалістами проблем, відсутність чітких орієнтирів, що повинен знати і вміти вихованець дитячого

будинку або подібної установи на кожному віковому етапі розвитку. При розробці програми соціально-педагогічної підготовки дітей-сиріт і дітей, що залишилися без піклування батьків, враховується, що розвиток дитини відбувається у трьох сферах: діяльності, спілкування, свідомості.

Ключові слова: діти-сироти, діти позбавлені батьківського піклування, соціалізація, заклади інтернатного типу, соціально-педагогічна підготовка.

Левицький В.Е. К вопросу о психолого-педагогической подготовке по социализации воспитанников учреждений интернатного типа подросткового возраста. Стаття содержит результаты теоретико-экспериментального изучения вопроса реализации психолого-педагогической подготовки по социализации детей-сирот и детей лишенных родительской опеки подросткового возраста которые находятся в учреждениях интернатного типа. В статье описаны результаты анализа подготовки к социализации детей в учреждениях интернатного типа (анализ педагогической практики); описываются трудности и недостатки работы по указанному направлению, на основе чего проводится обоснование и описание главных направлений работы по социально-педагогической адаптации.

Интерес представляют собой данные, полученные с помощью теста фрустрационных реакций. Также в статье указаны выявленные в ходе исследования факторы, которые усложняют эффективность социально-педагогической деятельности в учреждениях: фрагментарность, эпизодическое взаимодействие специалистов, делегирование полномочий и ответственности за личностное развитие ребенка социальному педагогу или психологу, разное виденье специалистами проблем, отсутствие четких ориентиров, что должен знать и уметь воспитанник детского дома или подобного учреждения на каждом возрастном этапе развития. При разработке программы социально-педагогической подготовки детей-сирот и детей, которые остались без опеки родителей, учитывается, что развитие ребенка происходит в трех сферах: деятельности, общения, сознания.

Ключевые слова: дети-сироты, дети лишенные родительской опеки, социализация, учреждения интернатного типа, социально-педагогическая подготовка.

Levitsky V. E. To the question of psycho-pedagogical training in the socialization of pupils of residential institutions of adolescence. The article contains the results of theoretical and experimental study of the question of implementation of psychological and pedagogical training for the socialization of children-orphans and children deprived of parental care adolescent who is in residential care. The article highlights the results of the

analysis of questions preparation for the socialization of children in residential care (analysis of teaching practice) describes the challenges and drawbacks of dealing with the specified direction on the basis of which a justification and description of the main directions of social-pedagogical adaptation.

Of interest are the data obtained by the test frustrating reactions. The article also indicates identified in the study, the factors hindering the effectiveness of social and educational activities: fragmentation, episodicity interaction of professionals, delegation of authority and responsibility for the personal development of the child social pedagogue and psychologist, a different vision teachers to the problems of the child, the lack of clear milestones that should know and be able pupil of children's home or similar institution at each age stage of development. When developing a program of social-pedagogical training of children-orphans and children left without parental care, recognizes that child development occurs in three areas: activity, communication, consciousness.

Further consideration and practical solutions to demanding issues: the patronage of graduates of institutions and their comprehensive social protection practical task psychological support of pupils the scope of psycho-pedagogical impact homeless children, etc.

Key words: children-orphans, children deprived of parental care, socialization, institutions, social-pedagogical training.

Постановка проблеми. В сучасних умовах кількість дітей, які залишилися без батьків та (або) їх піклування, зростає з кожним роком. У зв'язку з відірваністю від біологічних батьків, усунення від повноцінного розвитку в сім'ї у дітей виникає ряд проблем, які, в основному, невідомі дитині яка зростає у сім'ї. Діти-сироти або ті що позбавлені батьківського піклування часто психологічно відчужені, ровесники в їх свідомості виступають як «інші», що розвиває складні та гострі конкурентно-негативні стосунки. Випускники установ інтернатного типу слабо уявляють свою роль у суспільстві, погано розбираються у сучасній соціальній ситуації, поширені конформні поведінкові реакції, важко і складно соціалізуються.

Аналіз останніх досліджень. Основні напрямки та особливості роботи з визначеною категорією дітей хрестоматійно описані у працях В.Сухомлинського, А.Макаренка. У різний час питаннями соціальної підготовки (адаптації) дітей-сирот та дітей позбавлених батьківського піклування займалися: В. Андрущенко, В. Астахов, О. Антонова-Турченко, О. Балакірєва, Г. Бевз, О. Безпалько, В. Бех, І. Бех, Л. Божович, М.Боришевський, І. Братусь, Л. Волинець, Т. Говорун, Л. Долинська, М. Доннік, Н. Дудар, І. Іванова, І. Пінчук, А. Капська, Л. Канішевська, І. Козубовська, Н. Комарова, В. Кравець, Й. Лангмейер, Г. Лактіонова, М. Лукашевич, З. Матейчик, Н. Максимовська,

І. Мигович, М. Михальченко, І. Пеша, Л. Пироженко, В. Сорочинська, О. Сухомлинська, С. Толстоухова, Н. Толстих, О. Яременко.

Мета статті полягає у висвітленні актуальності питання підготовки до соціалізації дітей в установах інтернатного типу (аналіз педагогічної практики); обґрунтування та опис головних напрямків соціально-педагогічної адаптації. Об'єктом дослідження виступає процес соціалізації дітей-сиріт або дітей позбавлених батьківського піклування із закладів інтернатного типу. Предмет дослідження: психолого-педагогічна підготовка із соціалізації вихованців закладів інтернатного типу підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Основними причинами сирітства є: відмова від дитини у пологовому будинку; підкинуті новонароджені; примусове вилучення з сім'ї з позбавленням батьківських прав, в цілях захисту інтересів дитини; смерть батьків; втрата батьків у природних і соціальних катаклізмах, що змушують населення до екстреної і хаотичної міграції (евакуації).

Усе більш актуальним і прогресуючим стає «приховане» соціальне сирітство, основними причинами якого є: погіршення умов життя значної частини сімей; асоціальна, індиферентна поведінка батьків; падіння морально-етичних засад; порушення прав дитини; голод; відчуження; педагогічна занедбаність; жорстокість і насильство по відношенню до дитини; інвалідність; відсутність ясного бачення соціальних груп дітей та проблем які їх оточують. Як наслідок: погіршення стосунків і відсутність патронату; незахищеність від деструктивних впливів середовища, суспільства, батьків; деформація особи; дезорієнтація; дезадаптація; десоціалізація.

Чисельність дітей у закладі інтернатного типу і постійне перебування в їх середовищі створюють емоційну напруженість, тривожність, агресивність. Мають місце: онанізм, ранні гетеро або гомосексуальні зв'язки. Що, в числі інших причин – деформована компенсація браку любові та ласки, наслідок депривації, недостатності позитивних емоцій, спілкування. Особлива соціально-психологічна та побутова проблема – відсутність вільного приміщення, в якому дитина могла б побути на самоті, відпочити від дорослих та інших дітей. Кожна людина з дитинства потребує спілкування, але одночасно – побути на самоті, оскільки так відбувається внутрішня робота, формується самосвідомість. Як псевдо компенсація діти освоюють горища і підвали. Таке відокремлення сприяє втечам і бродяжництву і навпаки [3].

У деяких дітей на повному забезпеченні, з'являється утриманська позиція, відсутні ошадливість і відповідальність. У дітей виявлена обмеженість мотивації, її стереотипність, прив'язаність до існуючої життєвої ситуації. Це яскраво виявляється в особливостях формування такого новоутворення, як «спрямованість у майбутнє». При порівнянні

вербалізованих перспектив виявлено, що часова перспектива у підлітків з масової школи значно глибше, ніж у однолітків з установ інтернатного типу. У дітей, що виховуються поза сім'єю, часто відсутні мотиви і уявлення пов'язані не лише з майбутнім, але і з минулим і діти живуть виключно у сьогоденні. Відсутність чітких уявлень про своє минуле перешкоджає становленню перспективи майбутнього, паралельно виявлені туманні уявлення про власну сім'ю [3].

Якщо порівняти, найбільш значимі сторони поведінки для підлітків, що виховуються в сім'ї та поза нею, виявляється, що для перших – це негативістське протиставлення власної поведінки нормативній, власних рішень – вимогам дорослих. Для вихованців інтернатів, найбільшу значущість має уміння органічно пристосуватися до ситуації. З наведених прикладів слідує, що якщо ствердження власного «Я», засвоєння права поводитися самостійно у підлітків з сім'ї – іде через активне протиставлення себе ситуації, звичним нормам, вимогам дорослих, то у підлітків з дитячих будинків – через пристосування до ситуації, в чому виявляється захисний механізм поведінки. Це формує міф, що вихованці дитячих будинків більш соціалізовані, краще вміють підпорядкувати собі ситуацію, використати її у своїх цілях [1].

У світлі вищесказаного інтерес являють собою дані, отримані за допомогою тесту фрустраційних реакцій С. Розенцвейга. Аналіз результатів показав, що в інтернаті, порівняно з масовою школою, достовірно переважають реакції, які містять ворожість, звинувачення, погрози, докори по відношенню до оточуючих (екстрапунітивні реакції, за рахунок реакцій самозахисту). У масовій школі виявлено більше інтрапунітивних реакцій. Ці особливості психічного розвитку демонструють зв'язок з розбіжностями в умовах життя і виховання в сім'ї та поза нею і проявляються у практиці спілкування дитини з дорослими. Обмежене, переважно групове спілкування дітей з дорослими не надає дитині самостійності: твердий режим дня, постійні вказівки, що слід робити в той чи інший проміжок часу, тотальний контроль – все це позбавляє дітей необхідності самостійно планувати, здійснювати і контролювати поведінку і, навпаки, формує звичку до алгоритмічного виконання вказівок.

Дитина, що виховується в сім'ї, виявляється у менш жорсткій ситуації вимог і контролю, з одного боку, а з іншого, – маючи можливість брати участь у складній і різноманітній діяльності дорослих вчиться не лише виконувати окремі операції, а й засвоює досить складні програми планування, організації, контролю. Істотно те, що в родині засвоєння цих складних елементів, розвиток внутрішнього плану дії відбувається не в ситуації спеціального навчання, а природно включається у контекст безпосередньо привабливих для дитини видів діяльності. Такого розмаїття емоційно насиченої взаємодії з дорослими в

різних видах діяльності, зазвичай, позбавлені вихованці інтернатних установ [3].

В установі інтернатного типу дефіцит спілкування з дорослим призводить до гіпертрофії, зверхнінності цієї потреби, залежності емоційного благополуччя дитини від ставлення до неї. Часто вихователі та педагоги установ інтернатного типу використовують силу залежності дитини від їх настрою, уваги, авторитету для управління поведінкою. При цьому не враховуються негативні наслідки такої емоційної залежності, одним з яких є ефект звуження мотивації, її жорсткої залежності від ситуації (мотивації, створеної вимогами дорослих). На тлі напруженості потреби у спілкуванні з дорослими та одночасно підвищеної залежності від них звертає на себе увагу агресивність вихованців. Наявність агресивних, екстрапунітивних реакцій по відношенню до дорослого свідчить про фрустрованість потреби у спілкуванні у поєднанні з невмінням взяти на себе відповідальність за вирішення конфлікту, що демонструє свого роду споживацьке ставлення до дорослого, тенденцію чекати (вимагати) вирішення своїх проблем від оточуючих. Агресивні, грубі, недоречні репліки, які вихованці інтернатів адресують дорослим суперечать прийнятим нормам і свідчать про несформованість дистанції у спілкуванні.

В умовах дитячого будинку неможливо створити механізм ідентифікації який би повністю повторював сімейний. До того ж питання про доцільність заміни ідентифікації з батьками ідентифікацією з педагогом досить складне і не має однозначного рішення. Іноді педагоги дитячих будинків, намагаються побудувати стосунки з вихованцями за типом сімейних, ставлячи мету, безпосередньо (максимально) замінити дітям матір і (або) батька. При цьому надмірно експлуатується емоційна сторона спілкування, що не приносить очікуваних результатів, а часто виснажує педагога («емоційне донорство») [4].

Щодо специфіки спілкування з однолітками – дослідження показують, що вихованці дитячого будинку менш успішні у вирішенні конфліктів з дорослими і з однолітками, ніж учні масової школи. Кидається в очі прагнення звинуватити оточуючих, невміння і небажання визнати свою провину і відповідно – нездатність продуктивного, конструктивного вирішення конфлікту [1].

Важливо врахувати, що в інтернаті дитина постійно спілкується з константною вузькою групою, причому сама не може її змінити, як і не може бути виключеною з неї. Належність до групи при цьому виявляється безумовною, що веде до того, що стосунки складаються не як приятельські, дружні, а як споріднені. Таку безумовність з одного боку, можна розглядати як позитивний фактор, що сприяє емоційній стабільності, захищеності, коли група однолітків виступає аналогом

сім'ї, а з іншого боку, подібні контакти не сприяють розвитку навичок спілкування, вмінь налагодити паритетні дружні стосунки з незнайомою людиною, адекватно оцінити свої якості та реалізувати вибіркове, дружнє спілкування.

Актуальним залишається питання формування уявлень про родинні стосунки і підготовку до сімейного життя. Практика показує, що нерідко випускники дитячих установ інтернатного типу мають значні труднощі у створенні сім'ї та збереженні її цілісності та стабільності, важко «входять» у батьківську сім'ю чоловіка (дружини), не можуть побудувати повноцінних стосунків із супутником, зводячи все до сексуальних контактів, або до вимог відірваних від реальності, швидко вичерпують симпатію і не вміють розвинути зміст стосунків. Однією з причин цього є неправильні статево-рольові уявлення випускників дитячих будинків [4]. Зіставлення описів чоловіків і жінок які дають підлітки показало, що у підлітків з інтернату підвищена цінність сім'ї та відсутність досвіду життя в ній призводять, з одного боку, до ідеалізації сім'ї, образу сім'янина, а з іншого до гіпертрофії негативної моделі сім'ї. При цьому позитивний ідеальний образ розпливчастий, не наповнений конкретними побутовими деталями, а негативний конкретизований і емоційно насичений. Зіткнення цих двох образів створює конфліктну систему вимог: позитивно-абстрактних і негативно-конкретних. Така конфліктна система вимог може негативно впливати на формування уявлень про майбутнє сімейне життя. Формування адекватних, змістовно наповнених еталонів мужності, жіночності, уявлень про своє майбутнє сімейне життя має здійснюватися протягом усього перебування дитини в інтернаті самими різними способами, від організації і якісного оформлення гри в «доньки-матері» – до спеціального аналізу літературних творів, кінофільмів, спектаклів, модифікованого виховного впливу на дітей які ростуть поза сім'єю. Величезне значення для вихованців інтернатних закладів має можливість спостерігати за статево-рольовим репертуаром поведінки дорослих без антагоністичного поділу ролей на чоловічі і жіночі, з андрогінним підходом у маркуванні дій. Важливо відзначити, що в даний час у дитячих будинках реалізуються не всі можливості підготовки до сімейного життя вихованців [3].

Одним з найважливіших питань, з яким стикаються випускники закладів для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків є питання збереження існуючої та забезпечення житловою площею. При цьому слід мати на увазі, що захист житлових прав здійснюється в наступних напрямках: закріплення житла, надання житла та контроль за фактичним його використанням до настання повноліття випускників, контроль при укладанні угод щодо житлових приміщень що належать неповнолітнім вихованцям.

Необхідність соціально-педагогічної діяльності в дитячих будинках постійна в силу наявності у вихованців широкого спектру соціальних, медичних, психологічних, педагогічних проблем і, часто, набутого негативного соціального досвіду. Соціально-педагогічна діяльність характеризується особливим значенням діагностичної роботи, комплексним підходом до проблем дитини, наданням їй педагогічної підтримки, співпрацею дитини з дорослим, взаємодією із соціальним оточенням. В якості суб'єктів цієї діяльності виступає колектив вчителів та вихователів, соціальний педагог, логопед, психолог, музичний працівник, інструктори з праці і фізичної культури, адміністрація. Вихованець одночасно є об'єктом, і суб'єктом діяльності.

Основними завданнями соціально-педагогічної діяльності є: забезпечення соціального захисту і охорони здоров'я; надання допомоги у здобутті подальшої освіти; формування у вихованців позитивно орієнтованих життєвих планів, професійних намірів, соціально-побутових умінь і навичок, здатності протистояти асоціальному оточенню і наслідувати прийняті у суспільстві закони та норми поведінки; створення сприятливих умов проживання і розвитку дітей. Виходячи з мети соціально-педагогічної діяльності установ для дітей-сиріт і дітей, що залишилися без піклування батьків, ґрунтуючись на вивченні досвіду таких установ, в ході роботи визначені наступні напрями діяльності: соціально-педагогічний, соціально-психологічний, медичний, корекційно-розвиваючий і патронатний. Основні принципи соціально-педагогічної роботи: принцип орієнтації на особу вихованця, його внутрішні резерви, мотиваційну сферу, що формується на всіх етапах життя вихованців; принцип суб'єктної взаємодії і активності рефлексії вихованців, як адекватна реакція на виникаючі ситуації в реальному процесі життєдіяльності; принцип організації спілкування вихованців, що передбачає їх зацікавлену взаємодію.

Необхідно окремо відмітити виявлені чинники, що ускладнюють ефективність соціально-педагогічної діяльності: фрагментарність, епізодичність взаємодії фахівців, делегування повноважень і відповідальності за особистий розвиток дитини соціальному педагогу і психологу, різне бачення педагогами проблем дитини, відсутність чітких орієнтирів, що повинен знати і вміти випускник дитячого будинку або аналогічної установи на кожному віковому етапі розвитку.

При розробці програми соціально-педагогічної діяльності з дітьми-сиротами та дітьми, що залишилися без піклування батьків, враховується, що розвиток відбувається у трьох основних сферах: діяльності, спілкуванні і свідомості. У сфері діяльності дитина вчиться орієнтуватися у кожному виді взаємодії, опановує відповідні форми і засоби. Основні напрями соціально-педагогічної діяльності створюють сприятливий фон для цілеспрямованої підготовки вихованців до

самостійного життя: забезпечення рухової активності, насиченість радістю, цікавими справами, позитивними враженнями, успіхом; опора на позитивне в дитині для подальшого розвитку сил і здібностей; використання педагогічного потенціалу соціального оточення; збагачення ігрової та навчальної діяльності, включення в неї елементів творчості; привчання дітей до самостійності.

Сфера самосвідомості представлена розділами: самоідентифікація; норми статево-рольової поведінки. Сфера спілкування представлена розділами: етичні норми життя як регулятор поведінки людей; формування якостей, що становлять культуру поведінки; спілкування з дітьми і дорослими; природний світ навколо людини; людина як частина природи, екологічна культура; основи безпеки життєдіяльності; гігієна як умова збереження здоров'я; правові норми життя; Батьківщина як місце, де людина народилася; культура взаємодії з середовищем проживання. Сфера діяльності представлена у розділах: знати як і вміти користуватися побутовими приладами; готувати їжу, робити вироби своїми руками, працювати з різними інструментами; правила догляду за житлом, рослинами та тваринами; ознайомлення з професіями; економіка і її роль в житті; фінансово-грошові відносини. Праця з самообслуговування включає: дотримання особистої гігієни; організацію особистого життя і індивідуальної діяльності; формування вмінь і навичок з їх забезпечення. У процесі реалізації виділеного напрямку у вихованців формується: комплексна навичка догляду за тілом; потреба стежити за зовнішнім виглядом; уміння обрати оптимальний режим життя і діяльності, у тому числі трудовий; уміння доглядати за взуттям і одягом; культура взаємодії з середовищем проживання. Господарчо-побутова праця: формування вмінь з дотримання гігієни житла, уявлень про дім, його інтер'єр; уміння користуватися побутовими предметами для прибирання приміщень і території; формування трудових навичок у процесі роботи в їдальні і інших приміщеннях; сільськогосподарська праця. Технічна праця передбачає навчання дівчат шиттю, в'язанню і вишиванню, а хлопчиків роботі із слюсарним, столярним інструментом, ремонту меблів та інвентарю.

Висновки та перспективні напрямки дослідження. Для дитини, що виросла в умовах установи інтернатного типу, характерним є: труднощі у самостійному контролі і плануванні дій; перевага захисних засобів поведінки у конфліктних ситуаціях; тривожність і невпевненість в собі; вузькість і бідність змісту мотивів; орієнтація на сьогоднішній день, звужена перспектива минулого і майбутнього; бідність словникового запасу і недоліки зв'язного мовлення; слабкий рівень уяви і творчого мислення; знижені показники здоров'я; істотні прогалини в уміннях облаштовувати побут, складати і вести бюджет, відстоювати юридичні права, вирішувати житлові проблеми, шукати і знаходити роботу.

Засвоєні за роки проживання в дитячому будинку «правила», у новій соціальній ситуації опиняються малоефективними. У зв'язку з цим, підлітків в цей період життя відрізняє невпевненість в собі, важкі переживання щодо майбутнього, реалізації життєвих планів. Часто випускники важко будують стосунки з іншими людьми, вважаючи за краще триматися відокремленою групою. Необхідно окремо відмітити виявлені чинники, що ускладнюють ефективність соціально-педагогічної діяльності: фрагментарність, епізодичність взаємодії фахівців, делегування повноважень і відповідальності за особистий розвиток дитини соціальному педагогу або психологу, різне бачення спеціалістами проблем дитини, відсутність чітких орієнтирів, що повинен знати і вміти випускник дитячого будинку або подібної установи на кожному віковому етапі розвитку.

Подальшого розгляду і практичного вирішення вимагають питання: патронату випускників інтернатних установ та їх комплексний соціальний захист; практичний цільовий психологічний супровід вихованців; охоплення психолого-педагогічним впливом «дітей вулиці» і т.д.

Бібліографія

1. **Вихованці інтернатів про себе і своє життя** / О.М. Балакірева, О.О. Яременко, Н.П. Дудар та ін. – К.: УІСД, 2000. – Кн. 1. – 134 с.
2. **Волинець Л.С.** Права дитини в Україні: проблеми та перспективи / Л.С. Волинець. – К.: УІСД, 2000. – 74 с.
3. **Вчимося жити самостійно:** Навчально-методичний посібник для роботи з учнями випускних класів інтернатних закладів / За заг. ред. А.Й. Капської. – К.: ДПІСМ, 2002. – 220 с.
4. **Кравець В.П.** Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства / В.П. Кравець. – К.: Академія, 2001. – 244 с.
5. **Професія соціальний педагог** / упоряд. О. Главник; за ред. К. Шендеровського, І. Ткача. – К.: Главник, 2006. – 112 с.
6. **Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу:** Збірник методичних матеріалів / Авт. кол. Г.М. Бевз, А.Й. Капська, Н.М. Комарова та ін. – К.: Державний інститут проблем сучасної молоді, 2003. – 188 с.

References

1. **Vykhovantsi internativ pro sebe i svoje zhyttia** / O.M. Balakirieva, O.O. Yaremenko, N.P. Dudar ta in. – K.: UISD, 2000. – Kn. 1. – 134 s.
2. **Volynets L.S.** Prava dytyny v Ukraini: problemy ta perspektyvy / L.S. Volynets. – K.: UISD, 2000. – 74 s.
3. **Vchymosia zhyty samostiino:** Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia roboty z uchniamy vypusknikh klasiv internatnykh zakladiv / Za zah. red. A.I. Kapskoi. – K.: DIPSM, 2002. – 220 s.
4. **Kravets V.P.** Psykhofiziologichni ta psykhologo-pedahohichni aspekty formuvannia usvidomlenoho batkivstva / V.P. Kravets. – K.: Akademiia,

2001. – 244 с. 5. **Profesiia sotsialnyi pedahoh** / uporiad. O. Hlavnyk; za red. K. Shenderovskoho, I. Tkacha. – K. : Hlavnyk, 2006. – 112 s.

6. **Tekhnolohii stvorennia ta funktsionuvannia pryiomnykh simej, dytiachykh budynkiv simeinoho typu**: Zbirnyk metodychnykh materialiv / Avt. kol. H.M. Bevz, A.I. Kapska, N.M. Komarova ta in. – K.: Derzhavnyi instytut problem suchasnoi molodi, 2003. – 188 s.

Дата відправлення 26.04.2018 р.

УДК 376.3-053.4-056.313:7

І.П. Лисенкова
ip_lysenkova@ukr.net

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З КОГНІТИВНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Відомості про автора: Лисенкова Ірина Петрівна, кандидат педагогічних наук, професор б.в.з., завідувач кафедри психології та спеціальної освіти Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Миколаїв, Україна. У колі наукових інтересів: проблема емоційного розвитку дітей з когнітивними порушеннями, психолого-педагогічна корекція дітей дошкільного та молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку і легкою ступінню розумової відсталості.

Contact: Lysenkova Iryna Petrivna, Ph.D. in correctional pedagogic, Associate Professor, Head of department of psychology and special education, Mykolayiv institute of human development of institution of higher education “Open international university of human development «Ukraine»”, Mykolayiv, Ukraine. In the circle of scientific interests: the problem of emotional development of children with cognitive impairments, psychological and pedagogical correction of children of preschool and junior school age with a delay of mental development and a slight degree of mental retardation.

Lysenkova I.P. Forming of Creative Personality of Senior Preschool Age Child in Voice-Playing Activity / I.P. Lysenkova // Transformation in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: Monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – P.254-257.
Лисенкова І.П. Психологія емоційної сфери дітей із затримкою